מבט על

המכון למחקרי ביטחון לאומי
THE INSTITUTE FOR NATIONAL SECURITY STUDIES
אוניברסיטת תל אביב
TEL AVIV UNIVERSITY

החיבור החות׳י-עיראקי והאיום על ישראל

ירון שניידר ודני סיטרינוביץ׳ | גיליון 2218 | 12 בנובמבר 2026

המעורבות הגוברת של החות׳ים בעיראק והעמקת שיתוף הפעולה בינם לבין המיליציות השיעיות הפרו־איראניות מהוות התפתחות אסטרטגית שישראל אינה יכולה להרשות לעצמה להתעלם ממנה. במשך שנים נתפסה עיראק כזירה שבה איראן מבססת את השפעתה הפוליטית והצבאית בעיקר דרך מיליציות שיעיות מקומיות. אולם ההתפתחויות האחרונות – ובראשן הדיווחים כי הכטב"מים שפגעו בספטמבר בצינור הנפט מזרח–מערב בערב הסעודית שוגרו מתוך עיראק במבצע משותף בהובלת החות׳ים – מלמדות כי עיראק הופכת גם למרחב פעולה עבור הארגון התימני. מדובר בהתפתחות שחורגת משיתוף פעולה נקודתי בין שני רכיבים של ציר ההתנגדות. היא משקפת מגמה רחבה יותר במדיניות האיראנית: הרחבת השימוש בעיראק כמרחב להפעלת כוח אזורי, תוך יצירת קשרים מבצעיים ישירים בין ארגונים שבעבר פעלו בזירות נפרדות יחסית. על ישראל לנצל את האינטרס המשותף עם ערב הסעודית להרחבת שיתוף הפעולה המודיעיני, לפעול עם ארצות הברית להגברת הלחץ על ממשלת עיראק ולחזק את התיאום הביטחוני עם ירדן – גם לנוכח החשש מניסיון עתידי לנצל את המרחב העיראקי והירדני לחדירה קרקעית לעבר ישראל.

רקע: מהפלישה האמריקאית לעיראק להתהוות רשת אזורית של שיתוף פעולה

בעשור האחרון הולכים ומתהדקים הקשרים בין החות׳ים בתימן למיליציות ולמנהיגים שיעים בעיראק, בדחיפת מאורעות ותהליכים אזוריים. הפלישה האמריקאית לעיראק ב-2003 חיזקה את תפיסת עולמם האנטי־אמריקאית והאנטי־ישראלית של החות׳ים, ובתוך עיראק היא הניחה את התשתית שעליה נבנה בהמשך שיתוף הפעולה: מיליציות שיעיות שנתמכו בידי משמרות המהפכה, ואשר כוחן התרחב לאחר עליית ארגון המדינה האסלאמית ב-2014, עם הקמת ארגון הגג ״כוחות הגיוס העממי״ (PMF). כשערב הסעודית החלה להתערב צבאית נגד החות׳ים במלחמה בתימן (2015), גבר הצורך החות׳י בסיוע חיצוני, ובאותה שנה הגיעה משלחת חות׳ית לבגדאד כדי לגייס תמיכה בקרב גורמים שיעיים, ובהם ה-PMF. התמיכה העיראקית התבטאה בעשור האחרון בביקורים הדדיים בבגדאד ובצנעא, בגיוס כספים למען החות׳ים ובמשלוחי דלק מסובסד מבצרה לנמל חודידה. אולם, עד לאחרונה לא היה מדובר במערכת מבצעית משותפת ורחבה – שיתוף הפעולה היה מוגבל יחסית, ואיראן הייתה רק גורם מקשר בין הצדדים.

מלחמת ״חרבות ברזל״ שינתה מציאות זו. החות׳ים והמיליציות העיראקיות החלו לפעול נגד ישראל ונגד אינטרסים אמריקאיים באזור, ושיתוף הפעולה ביניהם הפך גלוי יותר. במהלך 2024 הודיעו החות׳ים על פתיחת נציגות בבגדאד, ופורסמו הודעות על תקיפות משותפות של החות׳ים ומיליציות עיראקיות נגד ישראל – נטילות אחריות שאינן חושפות את טיב שיתוף הפעולה, אך מעידות על קו־פרודוקציה מתהדקת.

בהדרגה התפתח קשר שבו המיליציות העיראקיות אינן רק מסייעות לחות׳ים, אלא גם מקבלות מהם ידע וניסיון – שינוי חשוב בחלוקת התפקידים בתוך הציר. החות׳ים, שבעבר נזקקו לסיוע צבאי וטכנולוגי מאיראן, הפכו לגורם בעל ניסיון מבצעי עצמאי, במיוחד בהפעלת כטב"מים וטילים מול יריב בעל עליונות טכנולוגית. ב-30 ביולי 2024 נהרג בתקיפה אמריקאית על אתר לייצור כטב״מים של גדודי חיזבאללה מדרום לבגדאד קצין חות׳י בכיר, חוסיין מסתור א־שעבל, לצד פעילים חות׳ים ועיראקים נוספים – אינדיקציה משמעותית לשיתוף פעולה טכנולוגי ומבצעי. מדיווחים שפורסמו בהמשך עולה כי החות׳ים מספקים לעיראקים ידע בייצור כטב״מים, מסייעים להם לשגר טילי שיוט בקצב הולך וגובר, כשמציידן המיליציות מספקות לחות׳ים בסיסים, מחסנים ולוגיסטיקה.

תמונת המצב: עיראק כמרחב פעולה חות׳י

על פי דיווחים בכלי תקשורת ערביים ובינלאומיים, שיתוף הפעולה קיבל לאחרונה ממד גאוגרפי ומבצעי משמעותי: פעילים חות׳ים פועלים מתוך אזורים בעיראק הנתונים להשפעת מיליציות פרו־איראניות, ונעזרים בתשתיות מקומיות לצורכי הכשרה, אחסון, ייצור והפעלת אמצעי לחימה.

ההתפתחות המשמעותית ביותר היא התקיפות נגד תשתיות אנרגיה סעודיות שמקורן בשטח עיראק. ב-27 ביולי פגעו כטב"מים במתקני נפט בערב הסעודית; החות׳ים נטלו אחריות, אך משרד ההגנה הסעודי טען כי התקיפה בוצעה משטח עיראק בידי מיליציות הנתמכות באיראן. ב-29 ביולי תקפו ארצות הברית וערב הסעודית אתרים של ה-PMF בשבעה מחוזות בעיראק; הארגון הודיע על כ-20 הרוגים, וכלי תקשורת המקורבים לחות׳ים הודו במותו של פעיל חות׳י, מוחמד ח׳אלד אל־עיאשי, בתקיפה זו. ב-10 בספטמבר נפגע צינור הנפט מזרח–מערב, המוביל נפט אל חוף הים האדום. ערב הסעודית השביתה אותו והודיעה שלא תגיב, כדי לאפשר לבגדאד לפעול נגד האחראים. עיראק אישרה שהמתקפה יצאה משטחה, פיטרה את מפקד המבצעים ואת מפקד המשטרה במחוז מיסאן הסמוך לגבול האיראני, שממנו שוגרו הכטב״מים, סגרה מעברי גבול עם איראן ותפסה את כני השיגור.

חשוב מכך, הדיווחים שבאו בעקבות התקיפה חשפו מעורבות ישירה של משמרות המהפכה בסיוע לחות׳ים בעיראק – גם ללא תיווך של אחת המיליציות המוכרות. האתר הקטרי ״אל־ערבי אל־ג׳דיד״ דיווח, על פי מקורות עיראקיים המעורים בחקירה, כי התקיפה בוצעה בהובלת משמרות המהפכה והחות׳ים, בסיוע פלג של מיליציה עיראקית שפעל ללא ידיעת מנהיגיה. דיווח זה מתיישב עם דברים שמסרו שני גורמים אזוריים לרויטרס בסוף יולי – כי חלק מהתקיפות החות׳יות מעיראק מבוצעות במשותף עם פלגים עיראקיים ובפיקוח משמרות המהפכה – ועם דיווח ברשת ״אל־חורה״, שלפיו בכיר במשמרות המכונה ״חאג׳י חאמד״, המוצב בעיראק, מפקח ישירות על פעילות החות׳ים במדינה. התמונה המתקבלת היא של ערוץ פעולה איראני־חות׳י ישיר על אדמת עיראק, שבו המיליציות המקומיות עשויות לשמש לעיתים מעטפת לוגיסטית בלבד.

מציאות זו מציבה את ממשלת עיראק בפני דילמה קשה, בעת שהיא נתונה ממילא במשבר סביב הלחץ האמריקאי לפירוק המיליציות מנשקן, שנתקל בהתנגדות המיליציות הידועות ביותר בנאמנותן לאיראן. מצד אחד, הממשלה בבגדאד – שהבטיחה לממשל האמריקאי לבסס את ריבונותה לאחר נסיגת הכוחות האמריקאיים ב-30 בספטמבר 2026, ושואפת לפתח את קשריה עם ערב הסעודית ומדינות המפרץ כדי להיחלץ מהמשבר הכלכלי החריף שבו היא נתונה – חותרת להימנע מהפיכת שטחה לבסיס לתקיפות נגד שכנותיה. מצד שני, חלק מן המיליציות המעורבות נהנות מהשפעה פוליטית ומנציגות בממשלה, ולכן קשה לפעול נגדן בלי להסתכן במשבר פנימי. כך, רצף התקיפות בקיץ אילץ את ראש הממשלה עלי א־זיידי, הדורש את פירוק המיליציות, לבטל ביקור מתוכנן בערב הסעודית; ולאחר התקיפות האחרונות דווח כי הממשלה החליטה לסגור את משרדי החות׳ים ולגרש את פעיליהם, על אף שגורמים ב״מסגרת התיאום״ של המפלגות השיעיות הפרו־איראניות פועלים למנוע זאת. הפעילות החות׳ית מעמיקה אפוא את ההתנגשות בין תומכי פירוק המיליציות למתנגדיו, ועלולה לערער את היציבות הפוליטית בעיראק.

היתרונות לאיראן ולחות׳ים: ניצול צבאי של עיראק בלי לשאת במלוא המחיר

מבחינת איראן, ההתבססות החות׳ית בעיראק מעניקה כמה יתרונות אסטרטגיים, שחלקם משרתים גם את החות׳ים עצמם. הראשון הוא האפשרות להרחיב את האיום על ערב הסעודית משני כיוונים. במשך שנים התמקדה הממלכה באיום החות׳י מכיוון תימן. פעילות חות׳ית מתוך עיראק מוסיפה איום מכיוון צפון ומזרח, כך שערב הסעודית נדרשת להתמודד עם אפשרות של תקיפות מתואמות או מקבילות מתימן ומעיראק. אין הכרח שיהיה מדובר במתקפת מלקחיים צבאית קלאסית. די בכך שמערכת ההגנה הסעודית תידרש להיערך לאיומים מכמה כיוונים כדי להגדיל את העומס המבצעי ולהקשות על הקצאת המשאבים. עבור החות׳ים, כך ניתן להגדיל את המחיר שתשלם ריאד אם תמשיך בלחץ הצבאי והכלכלי עליהם.

היתרון השני הוא יצירת מרחב הכחשה. כאשר התקיפה יוצאת משטח עיראק, מתעוררת השאלה מי אחראי לה: החות׳ים, מיליציה עיראקית, גורמים מקומיים שפעלו עצמאית או משמרות המהפכה. העמימות הזאת מקשה על גיבוש תגובה מדינית וצבאית, ומאפשרת לטהראן ליהנות מהשפעת התקיפה בלי לשאת במלוא המחיר. גם החות׳ים נהנים מכך, שכן הם מרחיבים את פעילותם תוך צמצום החשיפה הישירה של תשתיותיהם בתימן.

היתרון השלישי, ואולי המשמעותי ביותר בטווח הארוך, הוא התפתחותה של מערכת שבה שלוח אחד מסייע לשלוח אחר. לצד הסיוע האיראני הישיר, מתרחבים הקשרים האופקיים בין מרכיבי הציר: מיליציות עיראקיות מסייעות בהעברת אמצעי

לחימה לחיזבאללה, וכעת החות׳ים מסייעים למיליציות העיראקיות בפיתוח יכולות צבאיות. אף שאיראן נחלשה יחסית בעקבות המלחמות האחרונות, היחלשות המרכז אינה מובילה בהכרח להיחלשות מקבילה של כל הרשת; היא עשויה דווקא לעודד את שותפותיה לפתח קשרים עצמאיים יותר ביניהן. אין פירוש הדבר שהשלוחים חדלו להיות תלויים באיראן, אולם קשרים מגוונים הופכים את הציר למערכת גמישה יותר, שקשה לשבש באמצעות פגיעה במוקד אחד.

היתרון הרביעי הוא שיפור היכולות הצבאיות של המיליציות העיראקיות. הניסיון שצברו החות׳ים בהפעלת כטב״מים וטילים, לעיתים למרות מחסור במשאבים ותחת תקיפות מתמשכות, יכול לשפר את יכולתן של המיליציות לתכנן תקיפות ולשלב כמה אמצעי לחימה במקביל. מבחינת איראן, מדובר במכפיל כוח: היא אינה נדרשת להקים מאפס יכולות בכל זירה, אלא מסתמכת על ידע שנצבר אצל אחד משותפיה. החות׳ים, מצדם, אינם נדרשים להקים בעיראק ארגון עצמאי גדול, אלא מציעים לשותפים מקומיים ידע בתמורה לשירותים לוגיסטיים ולגישה למתקנים.

אולם מעבר ליתרונות המבצעיים, יש להתפתחות זו משמעות פוליטית ייחודית עבור החות׳ים בתוך ציר ההתנגדות. הם מבקשים לבסס את מעמדם כגורם מרכזי במערכת האזורית, ולא רק כארגון הפועל בתימן ונעזר באיראן. בעבר נתפס חיזבאללה כגורם המרכזי בציר לאחר איראן, בין היתר בזכות יכולתו לסייע לארגונים אחרים. אך הפגיעה הקשה שספג חיזבאללה, לצד התעצמות החות׳ים, עשויה להגדיל את משקלם היחסי בתוך הציר. חשיבותם הגוברת אינה נובעת מהפיכתם לזרוע איראנית חסרת עצמאות, אלא דווקא מן העובדה שהם הפכו לשחקן בעל יכולות וניסיון שטהראן ושותפותיה יכולות להפיק מהם תועלת.

המשמעויות לישראל: עיראק אינה עוד זירה משנית

מבחינת ישראל, ההתפתחויות הללו מחייבות שינוי באופן שבו נתפסת הזירה העיראקית, שלא זכתה לאותה רמת קשב אסטרטגי כמו לבנון, סוריה ותוכנית הגרעין. גם אם חלק ניכר מעשרות המיליציות העיראקיות יצטרף לתהליך הפירוק מנשק, האיום מעיראק עלול להיוותר בעינו: תשתיות של בסיסים המשמשים לביצוע מתקפות עדיין קיימות, ידע חות׳י בהרכבת טילי שיוט וכטב״מים ממשיך לזרום לעיראק, ומעל הכל ממשיכים להשפיע הפיקוח וההכוונה של משמרות המהפכה. כל אלה יכולים להיות מופנים שוב כלפי ישראל אם תתחדש ההסלמה באזור.

לכן, על ישראל להגדיר את הפעילות החות׳ית בעיראק כיעד מודיעיני עצמאי. נדרש להבין טוב יותר את היקף הנוכחות החות׳ית, את הקשרים הארגוניים בין הצדדים, את תהליכי העברת הידע ואת האופן שבו מתקבלות החלטות על פעילות משותפת. אם ארגונים שבעבר פעלו בזירות נפרדות מפתחים יכולת לסייע זה לזה, ישראל נדרשת לבחון מחדש את ההנחות שעליהן נשענת הערכת האיום שלה. ההתבססות החות׳ית בעיראק יוצרת גם בסיס להרחבת שיתוף הפעולה המודיעיני והביטחוני עם ערב הסעודית: מבחינתה מדובר באיום ישיר על תשתיות האנרגיה, ומבחינת ישראל – באיום פוטנציאלי נוסף מכיוון מזרח, שעשוי להתפתח במהירות בעת משבר אזורי.

במקביל, יש לקחת בחשבון את הגורם האמריקאי. לוושינגטון, בניגוד לישראל, יש ערוצי השפעה ישירים על הממשלה בבגדאד ומנופי לחץ כלכליים. ישראל צריכה לפעול עם הממשל האמריקאי כדי להציב בפני ממשלת עיראק דרישה ברורה למנוע שימוש בשטחה כבסיס לפעילות צבאית נגד מדינות אחרות. הדרישה לפירוק המיליציות מנשקן צריכה לחול על החות׳ים וגם על כל גורם אחר שעלול להשתמש בשטח עיראק נגד ישראל: טיפול בנוכחות פעילים חות׳ים הקשורים לפעילות צבאית, מניעת שימוש במתקנים של מיליציות לצרכי תקיפה וחיזוק הפיקוח של המדינה על ארגונים חמושים.

חשוב שהלחץ על בגדאד יוצג כחלק מן המאמץ לחזק את ריבונותה של עיראק, שיש לה אינטרס עצמאי למנוע תקיפות משטחה המסכנות את יחסיה האזוריים ועלולות לגרור תגובות צבאיות. מהלך שיתמקד רק באיומים או בתקיפות צבאיות עלול להחליש את הממשלה בבגדאד ולחזק את הגורמים המבקשים להציג אותה כמי שפועלת בשירות אינטרסים זרים.

ירדן והחשש מהתפתחות חזית קרקעית ממזרח

ההיבט המדאיג ביותר מבחינת ישראל אינו בהכרח האיום המיידי של כטב״מים וטילים, אלא האפשרות שהמרחב העיראקי ישמש בעתיד בסיס לפעילות רחבה יותר לכיוון ירדן וישראל. בתרחיש של הסלמה אזורית, אין לשלול ניסיון של גורמים חות׳ים לנצל את המרחב העיראקי כדי להתקדם מערבה, לערער את היציבות בירדן או לנסות לחדור לישראל דרך שטחה. יכולותיה של ירדן מציבות מכשולים משמעותיים בפני ניסיון כזה, אולם עצם האפשרות מחייבת העמקת שיתוף הפעולה הביטחוני והמודיעיני עמה – בהתרעה מוקדמת, בסיכול הברחות נשק ובהיערכות הגנתית לתרחישי הסלמה – לצד הכרה בכך שיציבותה של ירדן היא נכס אסטרטגי ישראלי בפני עצמו.

סיכום: שינוי בדפוסי הפעולה של הציר מחייב שינוי בהערכה ובהיערכות

העמקת שיתוף הפעולה בין החות׳ים למיליציות העיראקיות משקפת שינוי באופן שבו פועל ציר ההתנגדות בהובלת איראן. בעקבות המלחמות והשלכותיהן הפנימיות על כלל רכיבי הציר מאז 2023, במקום מערכת שבה כל ארגון נשען בעיקר על הסיוע האיראני הישיר, מתפתחת רשת שבה רכיבים שונים מסוגלים להעביר ביניהם ידע, ניסיון, אמצעי לחימה ותמיכה. עיראק הופכת בהדרגה מזירה שבה פועלות מיליציות מקומיות הנתמכות בידי איראן למרחב שבו יכולים לפעול גם גורמים אחרים בציר – ומשמעות הדבר היא הרחבת השימוש האיראני בשטחה לצרכי השפעה, לוגיסטיקה ופעילות צבאית אזורית, גם כאשר הפעילות אינה מתבצעת ישירות בידי כוחות איראניים.

מבחינת ישראל, הזירה העיראקית חייבת לתפוס מקום מרכזי יותר בהערכת האיום האזורית. יש להמשיך לעקוב אחר התפתחות הקשרים בין החות׳ים, המיליציות העיראקיות ומשמרות המהפכה ואחר פוטנציאל הגברת האיומים על ישראל, לרבות איום הפלישה הקרקעית דרך ירדן. לצד זאת, חשוב לבצע לאורך זמן גם הערכה של היכולת הצבאית, המודיעינית ואף הפוליטית של המדינה העיראקית לעמוד בפני איומים אלה, המסכנים את יציבות השלטון ומוסדותיו. במישור המדיני, על ישראל לנצל את קשריה עם ארצות הברית ואת התלכדות האינטרסים עם שכנותיה של עיראק, ערב הסעודית וירדן, כדי שמדינות אלה ידרשו מהשלטון בבגדד לפעול ביתר נחישות נגד הפרת הריבונות העיראקית מצד איראן או המיליציות הפועלות בחסותה.

הלקח הרחב יותר הוא שהיחלשותה של איראן אינה מבטיחה את היעלמות האיום הנשקף משותפותיה. החיבור המתהדק בין החות׳ים למיליציות העיראקיות ממחיש כיצד הציר האיראני, כרשת שחקנים שחלק מרכיביה נפגעו במלחמות האחרונות, יכול להסתגל לשינויים באמצעות חיבורים חדשים ביניהם, המתורגמים לאתגרים ביטחוניים ואיומים חדשים. עבור ישראל, זיהוי ומעקב אחר שינויים אלה חשובים לא פחות מההתמודדות עם האיומים שכבר מוכרים לה – בצפון, בדרום ובעומק.

עורכי הסדרה: ענת קורץ, רינת חרש ואלדד שביט.